

Yksivuotiaiden lasten huoltajien subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaamiseen liittyvät asenteet ja niitä selittävät tekijät

MAIJU PAANANEN & EIJA RÄIKKÖNEN & KIRSTI KARILA

Tuleeko kaikilla lapsilla olla samanlainen oikeus varhaiskasvatukseen osallistumiseen vanhempien työtilanteesta riippumatta? Joulukuussa 2015 eduskunta antoi kun-
nille mahdollisuuden rajata lapsen subjektiivista varhaiskasvatusoikeutta 20 tuntiin
viikossa, mikäli lapsen huoltajat eivät työskentele tai opiskele kokopäiväisesti. Aiempi
tutkimus antaa viitteitä siitä, että subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajauksen
kannatus on lisääntynyt. Ketkä kannattavat ja ketkä vastustavat rajausta? Voidaanko
vanhempien joukosta löytää muunlaisia rajaukseen liittyviä asenneryhmiä?

.....

English summary at the end of the article

Subjektiivinen oikeus varhaiskasvatukseen osana suomalaista hyvinvointivaltiota

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan yksivuotiaiden lasten huoltajien asenteita subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaamiseen. Subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden historialliset juuret kiinnittyvät Suomessa sosiaalipolitiikkaan ja tarkemmin päivähoitoon. Päivähoitoa alettiin järjestää Suomessa sosiaalisin perustein ensin köyhäinhuoltolain ja sittemmin lastensuojelulain piirissä (Välimäki 1998). Tasa-arvolike ryhtyi vaatimaan päivähoiton järjestämistä systemaattisesti 1960-luvulla, ja päivähoitolaki laadittiinkin Suomessa ensimmäistä kertaa vuonna 1973. Subjektiivinen oikeus (koko)päivähoitoon, jota erityisesti vasemmistopuolueet ajoivat, tuli voimaan portaittain ensin vuonna 1990 alle kolmivuotiaille lapsille ja vuonna 1996 kaikille alle kouluikäisille. Tällöin alle kouluikäisten lasten institutionaalinen kasvatus kuului sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalaan ja siitä käytettiin termiä päivähoito (Salmi 2007; Välimäki 1998). Vuonna 2015 voimaan tulleen lain päivityksen myötä päivähoito korvaantui termillä *varhaiskasvatus* (Varhaiskasvatustalaki 2015/36). Subjektiivista päivähoito- ja varhaiskasvatusoike-

utta voidaan pitää osana universalistista hyvinvointipolitiikkaa. Siinä keskeistä on, että kaikilla on yhtäläinen oikeus etuuksiin ja palveluihin, jotka rahoitetaan pääosin verovaroin. Universaalien palvelujen ytimenä on tarveharkinnan puuttuminen ja se, että palvelukokonaisuus ei muodostu erillisille ryhmille räätälöidyistä ohjelmista vaan palvelut ovat pikemminkin yhtenäisiä (Anttonen 2002; Sainsbury 1988).

Varhaiskasvatukseen osallistumisaste on Suomessa alhainen verrattuna muihin Pohjoismaihin ja useimpiin OECD-maihin (OECD 2012). Tästä huolimatta subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajoittaminen niiltä lapsilta, joiden vanhempi ei ole kokopäiväisesti töissä tai opiskele, on noussut säännöllisesti julkiseen keskusteluun (Salmi 2007). Vuonna 2004 laaditun selvityksen mukaan kymmenellä prosentilla kokopäiväistä varhaiskasvatusta käyttävistä lapsista ainakin toinen huoltajista oli kotona (Väinälä 2004).

Joulukuussa 2015 Suomen eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen, joka antoi kunnille mahdollisuuden rajata lapsen subjektiivista varhaiskasvatusoikeutta 20 tuntiin viikossa. Palveluiden järjestämisestä vastaavien kuntien on ollut mahdollisuus päättää, ottavatko ne rajauksen käyttöön vai tarjoavatko lakisääteistä velvoitetta laajem-

paa palvelua. Subjektiivisen oikeuden rajauksen voidaankin nähdä tuovan tarveharkintaisuuden takaisin varhaiskasvatustalouteen (Lundqvist & al. 2017).

Subjektiiviseen varhaiskasvatusoikeuteen tulleiden muutosten lisäksi tutkimuksissa on havaittu muitakin muutoksia varhaiskasvatustaloudessa ja varhaiskasvatukseen liittyvissä kulttuurissa ajattelutavoissa (Onnismaa 2010; Onnismaa & al. 2014). Perinteisesti suomalaisessa varhaiskasvatuksesta ja päivähoidosta käydyssä keskustelussa kotihoidon ihanne on näkynyt vahvana ja päivähoitolla on ollut ensisijaisesti työvoimapolitiittinen ja sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisen merkitys – sen tehtäväksi on nähty työelämään osallistumisen mahdollistaminen. Tässä tulokannassa huomio on suunnattu ensisijaisesti huoltajiin. Lasten näkökulma on jäänyt vähemmälle ja palvelun tehtävä pelkistynyt turvallisen ja terveellisen hoidon järjestämiseen lapsille vanhempien työn tai opiskelun ajaksi. Viime aikoina ajatukset inhimillisen pääoman rakentamisen tärkeydestä kansallisen kilpailukykyyn varmistamiseksi, lapsen oikeuksista ja vertaissuhteiden merkityksestä ovat nousseet keskeisiksi aiheiksi varhaiskasvatukseen liittyvässä puheessa sekä kansallisesti (Paananen 2017) että kansainvälisesti (Penn 2010). Toisaalta aiempi tutkimus antaa viitteitä siitä, että subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajauksen kannatus on lisääntynyt (Salmi & Närvi 2014). Nämä löydökset antavat aihetta kysyä, millaisia erilaisia subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajausta koskevia asenneryhmiä huoltajien keskuudesta voidaan tunnistaa.

Sosioekonominen asema, elämäntilanne ja asuinkunnan kuntatyyppi varhaiskasvatusoikeuden rajaukseen liittyvien asenteiden selittäjinä

Tässä tutkimuksessa asenteella tarkoitetaan ajattelun rakennelmaa, suhtautumista johonkin tietyllä tavalla, yleensä myönteisesti tai kielteisesti. Valtion rooliin ja julkisiin palveluihin liittyvät asenteet ovat aiemman tutkimuksen valossa yhteiskunnallisen kontekstin lisäksi yhteydessä *ikään, sukupuoleen, koulutustaustaan, elämäntilanteeseen ja tulotasoon* (Goerres & Tepe 2012; Pfeifer 2009). Ikä on yhteydessä asenteisiin siten, että omaan näkökulmaan (*self-interest*) keskittyviä ja omia elämäntilanteita mukailevia asenteita on useimmiten

nuorimmilla vastaajilla (Goerres & Tepe 2012). Miehillä, korkeasti koulutetuilla, työssäkäyvillä ja keskiluokkaan tai ylempiin sosiaaliluokkiin kuuluvilla on vähemmän voimakkaita mielipiteitä valtion velvollisuuksista. Sen sijaan naiset, työttömät, matalasti koulutetut, työväenluokka (*working class*) ja eläkeläiset pitävät valtion voimakasta roolia tärkeänä (Pfeifer 2009). Suomessa isät ovat Minna Salmen ja Johanna Närvin (2014) mukaan useammin subjektiivisen oikeuden kannattajia kuin äidit. Siviilisäädyn on sen sijaan havaittu olevan yhteydessä institutionaaliseen lastenhoitoon tai varhaiskasvatukseen liittyviin asenteisiin, ainakin australialaisessa kontekstissa, siten että naimisissa olevat vastaajat suhtautuivat institutionaalisen varhaiskasvatukseen tai päivähoitoon naimattomia vastaajia kielteisemmin (Evans & Kelley 2002).

Elämäntilanteen yhteys varhaiskasvatusta ja lastenhoitoa koskeviin asenteisiin kiinnittyy ajatukseen yksilöstä oman edun maksimoijana. Näin ajateltuna julkista päivähoitoa ja varhaiskasvatusta koskevat asenteet liittyisivät siihen, kuinka henkilö itse arvelee hyötyvänsä julkisista päivähoidosta ja varhaiskasvatuksesta. Henkilö kannattaisi eritoten niitä politiikkoja, jotka hyödyttäisivät häntä ja hänen lähipiiriään henkilökohtaisesti joko välittömästi tai tulevaisuudessa (Bussemeyer & al. 2009). Näin tarkasteltuna institutionaalisten varhaiskasvatus ja lastenhoitopalveluiden käyttäminen jo sinällään olisi yhteydessä niiden kannatukseen. Aiemmassa suomalaisessa subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuteen liittyvässä asennetutkimuksessa ei kuitenkaan ole havaittu yhteyttä esimerkiksi siihen, käytetäänkö perheessä varhaiskasvatustaloutta vai ei (Salmi & Närvi 2014). Aiempia tähän tematiikkaan pureutuvia tutkimuksia on kuitenkin melko vähän. Asia vaatiiikin lisätutkimuksia.

Koulutuksen on huomattu olevan yhteydessä sosiaalipoliittiseen uudelleenjakoon liittyviin asenteisiin: korkeampi koulutustaso näyttää olevan yhteydessä heikompaan solidaarisuuteen (Andreß & Heien 2001; Jaeger 2006). Suomessa akateemisesti koulutetut kannattavat aiemman tutkimuksen perusteella harvemmin subjektiivista oikeutta kokopäiväiseen varhaiskasvatukseen muihin koulutusryhmiin verrattuna (Salmi & Närvi 2014).

Suomalaisessa kuntapolitiikassa on varhaiskasvatustalouden osalta havaittu vaihtelua palveluiden järjestämiseen liittyvissä rationaalisuuteissa – siinä, kuinka poliitikot ja varhaiskasvatuksesta vas-

taavat viranhaltijat perustelevat palveluiden järjestämisen logiikkaa (Karila & al. 2017). Nämä kulttuuriset käsitykset ja osin myös palvelujen järjestämisen tavat näyttävät vaihtelevan kuntatyypeittäin: kaupunkimaisissa kunnissa virkamiesten ja poliitikkojen puhe varhaiskasvatuksen tehtävästä painottaa elinikäistä oppimista ja varhaiskasvatusta osana lapsen oppimispolkua, kun taas taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa hallitsevana oli puhetapa, joka korostaa vanhempien työsäkännin mahdollistamista ja näkee varhaiskasvatuksen kunnan elinkeinoelämän tukijana (Karila & al. 2017). Näin ollen voidaan olettaa, että myös vanhempien asenteet vaihtelevat asuinkunnan kuntatyypeittäin. Sitä, missä määrin asuinkunnan kuntatyyppi on yhteydessä vanhempien subjektiivisen oikeuden rajaukseen liittyviin asenteisiin, ei ole Suomessa aiemmin tutkittu.

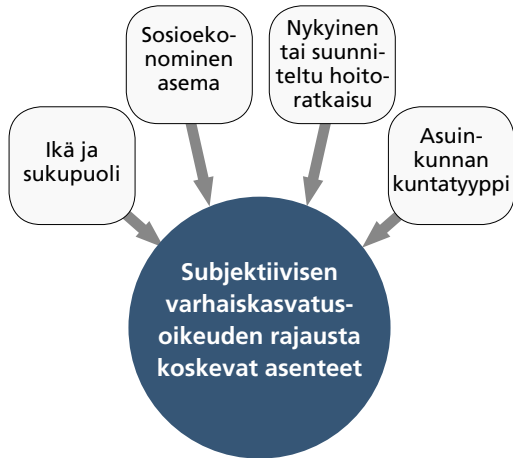
Tutkimuskysymykset

Nykyisessä suomalaisessa perhevapaajärjestelmässä huoltajat tekevät ensimmäisiä ratkaisujaan lapsensa kodin ulkopuolisesta hoidosta tai kotona hoitamisen jatkamisesta viimeistään lapsen ollessa hieman alle yksivuotias. Tässä tutkimuksessa tarkastelimme, millaisia subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaamiseen liittyviä asenteita yksivuotiaiden lasten huoltajilla on, voidaanko asenteiden suhteen löytää erilaisia alaryhmiä, sekä miten huoltajan ikä ja sukupuoli, elämäntilanne ja sosioekonominen asema ja asuinkunnan kuntatyyppi erottelevat löydettyjä asenneryhmiä. Koska asenteella tarkoitetaan johonkin asiaan myönteisesti tai kielteisesti suhtautumista, voidaan ajatella, että asenteita voisi löytyä vähintään kolme: kannattajat, vastustajat ja ne, joilla ei ole selkeää mielihipdettä suuntaan tai toiseen eli ambivalentit. Suomessa on havaittu vastaavanlaisia eroja suhtautumisessa subjektiiviseen varhaiskasvatusoikeuteen. (Salmi & Närvi 2014; Hietamäki & al. 2017).

Aiemman valtion rooliin ja julkisiin palveluihin liittyviä asenteita koskevan edellä esitetyn tutkimuskirjallisuuden tiivistelmänä voidaan tehdä oletus, että subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaamista koskevat asenteet muodostuvat kuvion 1 mukaisesti.

Tästä syystä kysymme:

- Millaisia subjektiiviseen varhaiskasvatusoikeuden rajaamiseen liittyviä asenneryhmiä yksivuotiaiden lasten vanhempien keskuudessa on?

Kuvio 1. Subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajausta koskevia asenteita selittävät tekijät.

- Onko huoltajan sukupuolella ja iällä yhteyttä asenneryhmiin kuulumisen todennäköisyyteen?
- Onko sosioekonominen asema, kuten koulutustausta, työtilanne ja tulotaso, yhteydessä asenneluokkiin kuulumisen todennäköisyyteen?
- Onko nykyisillä tai suunnitelluilla varhaiskasvatus- ja hoitoratkaisulla yhteys asenneryhmiin kuulumisen todennäköisyyteen?
- Onko asuinkunnan kuntatyyppillä yhteyttä asenneryhmiin kuulumisen todennäköisyyteen?

On esitetty, että omaan elämäntilanteeseen liittyvät riskitekijät ovat yhteydessä julkista sektoria koskeviin asenteisiin (Svallfors 2012). Näin voidaan ajatella, että myös henkilön kokemus omasta terveydentilasta ja voimavaroistaan olisi yhteydessä varhaiskasvatusta ja päivähoitoa koskeviin asenteisiin. Kodin ulkopuolella, erityisesti kunnallisessa varhaiskasvatuksessa olevien pienten lasten vanhemmat kokevat terveytensä keskimäärin hieman huonommaksi kuin kotihoidossa olevien lasten vanhemmat (Hietamäki & al. 2017). Silloin kun lapsi on varhaiskasvatuksen tai päivähoiton piirissä vanhemman ollessa kotona, syyksi mainitaan useimmiten vanhemman terveydentila (Hietamäki & al. 2017). On mahdollista, että vanhemman kokiessa terveydentilansa huonoksi tukea lapsen hoitamiseen ja omien voimavarojen vahvistamiseen haetaan julkisten varhaiskasvatus- ja päivähoitopalveluiden piiristä. Mikäli henkilö kokee terveydentilansa ja voimavaransa hei-

koksi, voidaan olettaa, että hän hyötyisi julkisesta varhaiskasvatuksesta ja kannattaisi sitä (ks. Busemeyer & al. 2009). Arvioimme, että kokemus heikosta fyysisestä tai psyykkisestä terveydentilasta olisi potentiaalinen elämäntilanteen riskitekijä, jonka olisi mahdollista vaikuttaa subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaukseen liittyviin asenteisiin. Tästä syystä huoltajan kokemus terveydentilastaan ja mielialastaan vakioitiin tutkimuskysymyksiin 2–5 liittyvissä analyyseissa. Niin ikään se, asuuko vastaajan taloudessa lapsen toinen huoltaja, vakioitiin näihin kysymyksiin liittyvissä analyyseissa. Koska aiemman tutkimuksen perusteella on esitetty, että henkilö kannattaa eritoten niitä politiikkoja, jotka hyödyttävät häntä ja hänen lähipiiriään henkilökohtaisesti joko välittömästi tai tulevaisuudessa (Busemeyer & al. 2009), oletettiin, että myös huoltajan aiemmat kokemukset lasten hoitoon ja varhaiskasvatukseen liittyen – onko hän hyötynyt kyseessä olevista politiikoista lähimenneisyydessä tai onko asia ollut relevantti aiempien lasten osalta, voisivat olla yhteydessä asenteisiin. Tästä syystä se, asuuko taloudessa yksi vai useampia lapsia, vakioitiin tutkimuskysymyksiin 2–5 liittyvissä analyyseissa.

Tutkimuksen toteutus

Tutkittavat ja aineistonkeruu

Tässä tutkimuksessa kohdejoukkona on noin yksivuotiaiden lasten huoltajat, joille varhaiskasvatusoikeuden rajaukseen liittyvät kysymykset ovat heidän elämäntilanteensa huomioiden oletettavasti ajankohtaisia. Tutkimus perustuu CHILD-CARE-tutkimushankkeessa vuonna 2016 kerättyyn kyselytutkimusaineistoon (Hietämäki & al. 2017). Kysely toteutettiin kymmenen suomalaisen kunnan alueella (6 kaupunkimaista kuntaa, 2 taajaan asuttua kuntaa ja 2 maaseutumaisia kuntaa). Kutsu osallistua kyselytutkimukseen lähetettiin henkilöille, joille oli syntynyt lapsi 1.10.2014–30.9.2015. Kutsu lähetettiin pienissä kunnissa kaikille kyseiseen ryhmään kuuluville, kun taas suurissa kunnissa käytettiin harkinnanvaraista otantaa lähettämällä kutsu tietyillä postinumeroalueilla asuville kaikille kyseisen ikäryhmän lasten huoltajille ja vanhemmille. Tarkempia tietoja postinumeroalueiden valinnasta on raportoinut (Hietämäki & al. 2017). Kutsun saivat kaikki tutkimuksen kohderyhmäksi valittujen 7 649 lapsen väestörekisteriin merkityt vanhemmat ja muut

huoltajat. Heitä oli yhteensä 14 612. Yksinkertaisuuden vuoksi käytämme heistä jatkossa yleisnimitystä huoltaja.

Kyselykutsut lähetettiin postitse huoltajille joko suomeksi, ruotsiksi, englanniksi, venäjäksi tai somaliksi heidän väestörekisteritietojensa mukaisella äidinkielellä. Mikäli huoltajan äidinkieli oli jokin muu kuin edellä mainittu, lähetettiin kutsu englanniksi. Kyselyyn oli mahdollista vastata verkossa edellä mainituilla kielillä. Lisäksi jälkimmäisellä muistutuskierroksella kyselyyn oli mahdollisuus vastata paperilomakkeella joko suomeksi tai somaliksi. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista.

Kyselyyn vastasi 18,5 prosenttia (N = 2 696) huoltajista. Heistä 1 844 oli äitejä (68,4 %) ja 852 isiä (31,6 %) (Hietämäki & al. 2017). Vastanneista huoltajista 95,0 prosenttia oli parisuhteessa (avo- tai avioliitto, rekisteröity parisuhde, avioliitossa samaa sukupuolta olevan kanssa) ja 74,8 prosentilla oli korkeakoulututkinto. Tutkimuksessa saatiin tietoa 2 081:n noin yksivuotiaan lapsen huoltajien asenteista (27,2 prosenttia). Lapsista oli tyttöjä 49,7 prosenttia (n = 1035) ja poikia 50,3 prosenttia (n = 1046). Lasten iät vaihtelivat 8 kuukaudesta 1 vuoteen ja 8 kuukauteen (ka. 1,4 vuotta; kh. 3,5). Lapsista 29,6 prosentilla (n = 615) kyselyyn vastasi molemmat huoltajat. Perheistä 84,5 prosenttia oli ydinperheitä, ja noin yksivuotias lapsi oli 54 prosentilla perheensä ainut lapsi. Katoanalyysit osoittivat, että vastanneissa olivat yliedustettuina äidit, parisuhteessa elävät ja korkeasti koulutetut huoltajat.

Muuttujat

Subjektiiviseen varhaiskasvatusoikeuden rajaamiseen liittyvät asenteet

Subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaamiseen liittyviä asenteita tiedusteltiin huoltajilta kolmella väittämällä. Väittämässä käytettiin käsitettä ”päivähoito” termin ”varhaiskasvatus” sijaan, koska se osoittautui pilotoinnissa varhaiskasvatuskäsitettä tutummaksi. Väittämät olivat seuraavat: 1) Lapsen päivähoito-oikeuden rajaaminen asettaa lapset eriarvoiseen asemaan, 2) Päivähoidon rajaaminen perheiltä, joista toinen huoltaja on kotona, on leimaavaa ja 3) Päivähoito-oikeuden rajaaminen on perusteltua, jos toinen huoltajista on kotona. Huoltajat vastasivat väittämiin viisiportaisella asteikolla (1 = täysin eri mieltä, 2 = osittain eri

mieltä, 3 = en eri enkä samaa mieltä, 4 = osittain samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä). Lisäksi huoltajilta kysyttiin, mitä he ajattelivat eduskunnan päätöksestä rajoittaa subjektiivista päivähoito-oikeutta (Mitä mieltä olet eduskunnan päätöksestä päivähoiton rajoittamisesta toisen huoltajan ollessa kotona?). Huoltajat vastasivat tähän niin ikään viisiportaisella asteikolla (1 = täysin väärä päätös, 2 = väärä päätös, 3 = ei väärä eikä oikea päätös, 4 = oikea päätös, 5 = täysin oikea päätös).

Vanhempien taustatekijät

Vanhempien taustatekijöistä tässä tutkimuksessa tarkasteltiin sukupuolta ja ikää, sosioekonomista asemaa (koulutustaso, perheen tulot, vastaajan työtilanne) sekä yksivuotiaan lapsen varhaiskasvatus- ja hoitoratkaisua. Lisäksi tarkastelimme vastaajan asuinkunnan kuntatyyppiä. Näiden tekijöiden kuvailevat tiedot on esitetty taulukossa 1.

Vastaajan *sukupuoli* koodattiin siten, että mies sai arvon 0 ja nainen arvon 1. Vastaajilta tiedusteltiin syntymävuotta, joka muunnettiin analyysia varten vastaajan *ikävuosiksi* vuonna 2016.

Sosioekonomista asemaa tarkastelimme vastaajan koulutustaustan ja perheen tulojen avulla. *Koulutustausta* koodattiin siten, että ei ammatillista koulutusta tai ammatillinen kurssi sai arvon 0, ammattikoulu sai arvon 1 ja ammatillinen opisto, ammattikorkeakoulu, yliopisto tai muu korkeakoulututkinto sai arvon 2. Analyyseissa *korkeakoulutetut* -luokka toimi vertailuryhmänä. Vastaajia pyydettiin myös arvioimaan perheen käteen jääviä *tuloja* (ansio- ja yrittäjätulot sekä tulonsiirrot kuten Kelan etuudet ja työttömyysturva) 10 portaisella asteikolla: alle 500 euroa (1), 500–1 000 euroa (2), 1 001–2 000 euroa (3), 2 001–3 000 (4) ... ja yli 8 000 tuhatta (10). Vastaajan *työsuhdetilanne* koodattiin siten, että mikäli vastaajalla oli kyselyyn vastaamisen hetkellä voimassa oleva työsuhde, se merkittiin arvolla 1. Mikäli työsuhdetta ei ollut, se merkittiin arvolla 0.

Yksivuotiaan lapsen varhaiskasvatuksen ja hoidon ratkaisua tiedusteltiin huoltajilta kahdella kysymyksellä. Kysymyksen ”Miten yksivuotiaan lapsesi hoito/päivähoito on järjestetty?” vastausvaihtoehdot olivat: 1) hoidan itse lasta kotona, 2) puolisoni hoitaa lasta kotona, 3) palkattoman hoitajan hoidossa kotona (esim. isovanhempi), 4) palkattoman hoitajan hoidossa kodin ulkopuolella (esim. isovanhempi), 5) kunnallisessa päiväkodissa, 6) kunnallisessa perhepäivähoidossa, 7) kunnallisessa ryhmäperhepäivähoidossa, 8) yksityisessä päiväko-

dissa, 9) yksityisessä perhepäivähoidossa, 10) yksityisessä ryhmäperhepäivähoidossa, 11) itse palkatun hoitajan hoidossa kotona (esim. au pair, muu lastenhoitaja), 12) itse palkatun hoitajan hoidossa kodin ulkopuolella, 13) muu järjestely, mikä. Toinen kysymys ”Mitä hoitomuotoa aiotte käyttää?” koski tilannetta, jossa lapsen hoitomuodossa oli tapahtumassa muutos lähitulevaisuudessa. Sen vastausvaihtoehdot olivat samat kuin edellä sillä erotuksella, että vastausvaihtoehdoista puuttuivat vaihtoehdot ”hoidan itse lasta kotona” ja ”puoliso hoitaa lasta kotona”. Avoimiin vastausvaihtoehtoihin annetuissa vastauksissa osa huoltajista kertoi vaihtavansa hoitovastuuta siten, että toinen puoliso jää vuorostaan hoitamaan lasta. Avoimien vastausten pohjalta muodostettiin lisäksi hoitomuotovaihtoehto ”minä ja puolisoni hoidamme lasta kotona” (Hietamäki & al. 2017). Näistä muuttujista muodostettiin dikotominen muuttuja: Minä, puolisoni tai palkaton hoitaja hoitaa lasta kotona nyt ja lähitulevaisuudessa (0) ja Lapseni on varhaiskasvatuksen piirissä nyt tai siirtyy sinne lähitulevaisuudessa (1).

Kuntatyyppi-muuttuja muodostettiin luokittelemalla vastaajien *asuinkunnat* Tilastokeskuksen kuntaluokituksen mukaisesti kolmeen luokkaan: 1 = maaseutumainen kunta, 2 = taajaan asuttu kunta ja 3 = kaupunkimainen kunta. Analyyseissa kaupunkimaiset kunnat -luokka toimi vertailuryhmänä.

Edellä mainittujen taustatekijöiden lisäksi vakioitavina tekijöinä hyödynnettiin kahta vastaajan terveyttä kuvaavaa ja kahta vastaajan perhekköönpanoa kuvaavaa muuttujaa. Vastaajalta tiedusteltiin *kokemusta omasta terveydentilastaan* kysymyksellä: ”Mitä mieltä olet terveydentilastasi?”. Vastausasteikko oli viisiportainen: ”Erittäin huono” (1), ”Melko huono” (2), ”Keskinkertainen” (3), ”Melko hyvä” (4) ja ”Erittäin hyvä” (5). Vastaajan viimeaikaista *psykkistä kuormittuneisuutta* mitattiin standardoidulla MHI-5-34-mielen-terveysindeksillä (Mental Health Inventory; Stewart & al. 1988; ks. myös Aalto & al. 1995), joka sisältyy kansainvälisesti tunnettuun ja laajasti käytettyyn SF-36-terveyskyselyyn (myös nimellä RAND-36). MHI-5-mittarin viisi kysymystä mitaavat yleistä mielialaa, masentuneisuutta, ahdistuneisuutta sekä psyykkistä hyvinvointia viimeisen kuukauden ajalta seuraavasti: ”Kuinka suuren osan ajasta olet 4 viime viikon aikana 1) ollut hyvin hermostunut, 2) tuntenut mielialasi niin matalaksi, ettei mikään ole voinut piristää sinua, 3)

tuntenut itsesi tyyneksi ja rauhalliseksi, 4) tuntenut itsesi alakuloiseksi ja apeaksi 5) ollut onnellinen.” Kysymyksiin vastattiin kuusiportaisella asteikolla: ”En lainkaan” (1), ”Vähän aikaa” (2), ”Jonkin aikaa” (3), ”Huomattavan osan aikaa” (4), ”Suurimman osan aikaa” (5), ”Koko ajan” (6). Analyysia varten väittämät 3 ja 5 käännettiin siten, että suurin arvo tarkoitti hermostuneinta ja apeinta mielialaa. Vastauksista muodostettiin keskiarvosummamuuttuja analyysia varten. Summamuuuttujalle laskettu Crohnbachin alfa oli 0,824. *Perhekokoonpanon* osalta vastaajilta tiedusteltiin, asuuko vastaajan kanssa samassa taloudessa vastaajan puoliso (ei asu = 0; asuu = 1). Niin ikään vastaajilta tiedusteltiin vastaajan kanssa samassa taloudessa asuvien omien, puolison lasten tai sijoitettujen lasten lukumäärää. Vastaajia pyydettiin ilmoittamaan sekä näiden kanssaan asuvien lasten syntymävuodet. Näiden ilmoitettujen syntymäaikojen perusteella tehtiin dikotominen muuttuja siten, että ne, joilla ei ollut muita lapsia kuin perheen yksivuotias lapsi, johon kysely kohdistui, saivat arvon 0 ja vastaajat, joilla oli yksivuotiaan lisäksi muita lapsia, saivat arvon 1.

Aineiston analyysimenetelmät

Kaikki analyysit toteutettiin Mplus 8.0 -ohjelmistolla (Muthén & Muthén, 1998–2017). Koska 29,6 prosentilla kohdelapsista kyselyyn oli vastannut molemmat huoltajat, huomioitiin tämä aineiston hierarkkisuus ja mahdollisen sisäkorrelaation vaikutus tarkasteltavien muuttujien välisiin yhteyksiin hyödyntämällä kaikissa analyyseissa Mplus-ohjelmiston COMPLEX-toimintoa (Muthén & Muthén 1998–2017). Toiminto huomioi aineiston hierarkkisuuden korjaamalla parametrien estimaattien keskivirheitä.

Subjektiiivisen oikeuden rajaamiseen liittyviä asenneprofiileja selvitettiin latenttien luokkien analyyseillä (*latent class analysis, LCA*) avulla. Tämän analyysin avulla voidaan tunnistaa heterogeenisesta aineistosta homogeenisia, piileviä, osaryhmiä (Lazarsfeld & Henry 1968). Osaryhmien jäsenet ovat keskenään samankaltaisia suhteessa tutkittuihin ilmiöihin, mutta eroavat muiden ryhmien jäsenistä (Muthén & Muthén 2000).

Parhaan ryhmäratkaisun valinnassa hyödynnettiin kolmea kriteeriä (Marsh & al. 2009). Ryhmäratkaisun käytännöllistä hyödynnettävyyttä arvioitiin siten, että ryhmäratkaisuja, joissa johonkin ryhmään kuului vähemmän kuin 5 prosent-

Taulukko 1. Tutkimuksessa hyödynnettävien muuttujien kuvailevat tiedot (N = 2 696)

	n	Keskiarvo (keskihajonta)	%
Sukupuoli			
mies	852		31,6
nainen	1 844		68,4
Ikä vuosina	2 669	33,5 (5,44)	
Koulutustausta			
Ei ammatillista tutkintoa	195		7,2
Ammatillinen koulutus tai kurssi	442		16,4
Korkeakoulututkinto (vertailuryhmä)	2 017		74,8
Perheen tulot		3001–4000 e (mediaani) ¹	
Työsuhde			
Ei ole	633		23,5
On	1 982		73,5
Varhaiskasvatukseen osallistuminen			
On kotihoitossa nyt ja lähitulevaisuudessa	2 685		44,0
Osallistuu varhaiskasvatukseen nyt tai lähitulevaisuudessa	1 504		55,8
Kuntatyyppi			
Maaseutumainen	68		2,5
Taajaan asuttu	38		1,4
Kaupunkimainen (vertailuryhmä)	2 590		96,1
Vakioidut tekijät			
Perhekokoonpano (2 dikotomista muuttujaa):			
1 huoltajan perhe	149		5,5
puoliso asuu perheessä	2 543		94,5
Yksilapsinen perhe	1 392		51,6
perheessä muita lapsia	1 304		48,4
Kokemus terveydentilasta	2 675	4,19 (0,73)	
Psyykkinen kuormittuneisuus	2 642	2,04 (0,73)	

1 Perheen tuloja tiedusteltiin järjestysasteikollisella muuttujalla. Tästä syystä tuloista on ilmoitettu mediaani keskiarvon ja -hajonnan sijaan.

tia vastaajista, pidettiin liian pieninä jatkon kanalta. Lisäksi ryhmäratkaisun tuli olla sisällöllisesti järkevästi tulkittavissa. Ryhmäratkaisun tilastollista hyvyttä arvioitiin bayesiläisen informaatiokriteerin (BIC; Schwartz 1978), sen otoskoon sovelletun vastineen (aBIC; Yang 2006) sekä Vuong-Lo-Mendell-Rubinin (LMR) testin (Lo & al. 2001) avulla. Mitä pienempi informaatiokriteerin arvo on, sitä paremmin LCA-malli kuvaa aineistoa. On kuitenkin esitetty (Petras & Masyn 2010), että informaatiokriteerien arvojen muutosta ryhmien määrän kasvaessa olisi hyvä tarkastella myös niin sanottuna ”elbow plot” -kuviona, jossa informaatiokriteerin arvot eri ryhmäratkaisuilta muodostavat laskevan käyrän. Sopiva ryhmien määrä on se kohta käyrässä, johon muodostuu kulma eli informaatiokriteerin arvon lasku hidastuu. Kun LMR-testin p -arvo on yli 0,05, kuvaa valittu ryhmäratkaisu aineistoa hyvin; jos p -arvo on alle 0,05, pitäisi ryhmien määrä lisätä yhdellä. Lisäksi saadun ryhmittelyn täsmällisyyttä arvioitiin entropian avulla. Se saa arvoja välillä 0–1 (Celeux & Soromenho 1996); mitä korkeampi entropia, sitä selkeämmin ryhmät erottuvat toisistaan.

Seuraavaksi multinomiaalisella logistisella regressioanalyysillä (MNL) selvitettiin, missä määrin huoltajien taustatekijät olivat yhteydessä asenneryhmiin kuulumisen todennäköisyyteen. Analyysissä vakioitiin vastaajan koettu terveys, psykkinen kuormittuneisuus sekä perhekokoonpano. Sekä taustatekijät että vakioitavat tekijät analysoitiin yhtä aikaa. Selitettävänä muuttujana oli LCA:n tuottama asenneryhmämuuttuja, jossa kukin tutkittava on sijoitettu siihen ryhmään, johon hänellä oli LCA:n perusteella suurin todennäköisyys kuulua. Koska tutkittavat on ”pakotettu” ryhmisiin, aiheutuu tästä MNL-analyysissä mittavirhettä, sillä alkuperäinen LCA ei luokittele tutkittavia ryhmisiin vaan määrittää kullekin tutkittavalle todennäköisyyden kuulua kuhunkin ryhmään.

Tästä johtuen MNL-analyysi toteutettiin Mplus-ohjelmiston 3-vaiheisella menetelmällä, jossa mittavirhe voidaan ottaa huomioon (ks. tarkemmin Asparouhov & Muthén 2014). Kutakin asenneryhmää verrattiin jokaiseen muuhun asenneryhmään asettamalla kukin asenneryhmistä vuorollaan MNL-analyysin vertailuryhmäksi. Taustatekijöiden yhteyksiä asenneryhmiin kuvattiin vetosuhteilla (*odds ratio*, *OR*). Vetosuhteen tulkinta eroaa hieman sen mukaan, onko tarkasteltava selittäjä luokiteltu vai jatkuva. Kun vetosuhteen arvo on yli 1, luokitelluissa selittävässä muuttujissa

arvon 1 saavat huoltajat (esim. naishuoltajat) sijoittuvat todennäköisemmin tarkastelun kohteena olevaan asenneryhmään kuin huoltajat, joilla selittäjän arvo on 0 (esim. mieshuoltajat). He puolestaan sijoittuvat todennäköisemmin vertailuryhmään olevaan asenneryhmään.

Kun vetosuhte on alle 1, tulkinta on päinvastainen. Kun jatkuvaluonteisen selittäjän vetosuhte on yli 1, tulkinta menee seuraavasti: kun selittäjän eli esimerkiksi ikä-muuttujan arvo kasvaa yhden yksikön (vuoden), huoltaja sijoittuu todennäköisemmin tarkasteltavaan asenneryhmään kuin vertailuryhmään. Tällöin jokainen ikävuoden (yksikön) lisäys selittäjässä *kasvattaa* tarkasteltavaan asenneryhmään kuulumisen vetoa vetosuhteen suuruudella kertoimella verrattuna vertailuryhmän vetoon. Kun vetosuhte on jatkuvaluonteiselle selittäjälle pienempi kuin 1, tulkinta menee päinvastoin. Vetosuhteen arvo 1 tarkoittaa, että taustatekijä (luokiteltu tai jatkuva) ei selitä asenneryhmiin kuulumista. Vetosuhteiden tilastollinen merkisyys määriteltiin laskemalla vetosuhteille 95 prosentin luottamusväli. Vetosuhte on tilastollisesti merkitsevä, kun sen 95 prosentin luottamusväli ei sisällä arvoa 1.

Tulokset

Subjektiivista varhaiskasvatusoikeutta koskevat asenteet

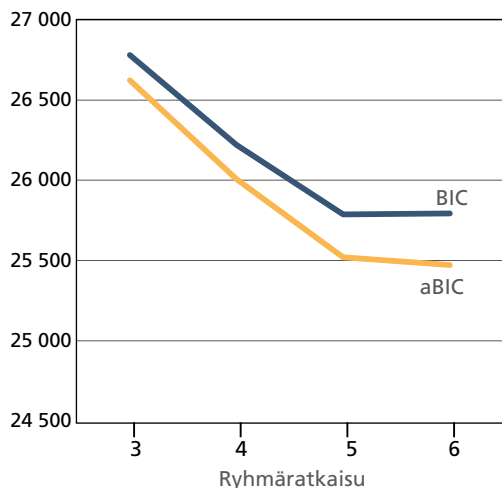
Seuraavaksi tutkimme LCA-analyysillä subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaamiseen liittyviä asenneryhmiä. Estimoitujen ryhmäratkaisujen tilastolliset tunnusluvut on esitetty taulukossa 2. Tunnusluvut eivät osoita yhtä ryhmäratkaisua yksiselitteisesti toista paremmaksi. Kahden ryhmän ratkaisun entropia-arvo on paras, mutta mikään muu tunnusluku ei puolla tätä ratkaisua. Lisäksi muilla ryhmäratkaisuilla entropia on lähes yhtä suuri kuin kahden ryhmän ratkaisussa. Viiden ryhmän ratkaisu on paras BIC-tunnusluvun perusteella ja kuuden ryhmän ratkaisu aBIC:n perusteella. LMR-arvo puolsi vähintään neljän ryhmän ratkaisua. Koska BIC:n ja aBIC:n on osoitettu kykenevän luotettavimmin tunnistamaan LCA:ssa ryhmäratkaisun, joka kuvaa aineistoa riittävällä tarkkuudella (Nylund & al. 2007), tehtiin lopullinen ryhmävalinta BIC:n ja aBIC:n osoittamien mallien välillä. Kuten kuvio 2 osoittaa, viiden ryhmän jälkeen informaatiokriteerien arvojen pieneneminen hidastuu merkittävästi. Näin

Taulukko 2. Ryhmäratkaisujen (1–6) tilastolliset tunnusluvut

Ryhmien määrä	BIC	aBIC	Entropia	LMR p-arvo
1	32308,989	32258,152	-	-
2	28374,424	28269,573	0,833	0,0000
3	26780,590	26621,725	0,824	0,0000
4	26219,735	26006,855	0,826	0,0699
5	25787,945	25521,052	0,808	0,7612
6	25794,560	25473,652	0,791	0,7911

Taulukko 3. Subjekttiivisen varhaiskasvatusoikeuden asenneryhmät (N = 2 696). Ryhmien nimien alla on esitetty ryhmien suhteelliset osuudet. Taulukon muissa soluissa on esitetty kunkin asenneväittämän vastausvaihtoehtojen todennäköisyydet jokaisen asenneryhmän osalta.

	Rajauksen kannattajat (12,6 %)	Rajauksen varovaiset kannattajat (27,1 %)	Ambivalentit (18,4 %)	Rajauksen varovaiset vastustajat (27,0 %)	Rajauksen vastustajat (15,0 %)
Varhaiskasvatusoikeuden rajaaminen asettaa lapset eriarvoiseen asemaan					
Täysin eri mieltä	0,407	0,000	0,000	0,009	0,000
Osittain eri mieltä	0,372	0,447	0,031	0,034	0,000
Ei samaa eikä eri mieltä	0,158	0,299	0,680	0,053	0,009
Osittain samaa mieltä	0,036	0,232	0,274	0,692	0,087
Täysin samaa mieltä	0,026	0,022	0,016	0,213	0,904
Päivähoidon rajaaminen perheiltä, joista toinen huoltaja on kotona, on leimaavaa					
Täysin eri mieltä	0,841	0,088	0,014	0,019	0,006
Osittain eri mieltä	0,112	0,691	0,089	0,113	0,017
Ei samaa eikä eri mieltä	0,037	0,138	0,817	0,160	0,030
Osittain samaa mieltä	0,000	0,077	0,081	0,664	0,219
Täysin samaa mieltä	0,010	0,006	0,000	0,044	0,727
Varhaiskasvatusoikeuden rajaaminen perheiltä, joista toinen huoltaja on kotona on perusteltua					
Täysin eri mieltä	0,024	0,001	0,006	0,045	0,631
Osittain eri mieltä	0,000	0,012	0,026	0,512	0,301
Ei samaa eikä eri mieltä	0,014	0,000	0,550	0,229	0,032
Osittain samaa mieltä	0,084	0,814	0,398	0,204	0,018
Täysin samaa mieltä	0,878	0,173	0,019	0,009	0,019
Mitä mieltä olet eduskunnan päätöksestä mahdollistaa varhaiskasvatusoikeuden rajaaminen					
Täysin väärä päätös	0,006	0,002	0,059	0,106	0,625
Väärä päätös	0,000	0,024	0,084	0,497	0,344
Ei väärä eikä oikea päätös	0,025	0,107	0,607	0,341	0,028
Oikea päätös	0,317	0,746	0,214	0,054	0,000
Täysin oikea päätös	0,652	0,122	0,036	0,002	0,004

Kuvio 2. Ryhmäratkaisujen 3–6 tarkastelu elbow plotin avulla.

ollen valitsimme lopulliseksi ryhmäratkaisuksi viiden ryhmän malliin, jota tarkastellaan tarkemmin taulukossa 3.

Rajauksen kannattajiin sijoittui 12,6 prosenttia huoltajista. Heidän mielestään rajausta on ollut oikea päätös. He eivät olleet sitä mieltä, että rajausta asettaisi lapsia eriarvoiseen asemaan. Suurimman osan mielestä rajausta ei leimaa perheitä, ja he pitivät rajausta perusteltuna.

Rajauksen varovaiset vastustajat ja varovaiset kannattajat olivat suurimmat ryhmät. *Rajauksen varovaisiin kannattajiin* kuului 27,1 prosenttia huoltajista. He pitivät rajausta tyypillisimmin oikeana päätöksenä. Tähän ryhmään kuuluvista 10,7 prosenttia kuitenkin vastasi, että ei ole väitteen kanssa eri eikä samaa mieltä. Varovaisen kannattajien mielipiteet jakoutuivat väitteessä ”Rajausta asettaa lapset eriarvoiseen asemaan”. Vaikka suurin osa oli väitteen kanssa osittain eri mieltä, merkittävä osa ei ollut väitteen kanssa eri eikä samaa mieltä tai oli väitteen kanssa osittain samaa mieltä. Tähän ryhmään sijoittuneet vastaajat olivat osittain eri mieltä tai ei samaa eikä eri mieltä väitteen ”Rajausta on leimaavaa” kanssa. He olivat tyypillisimmin sitä mieltä, että rajausta on perusteltua.

Ambivalentteihin (18,4 % huoltajista) todennäköisimmin kuuluva huoltaja ei tyypillisesti ollut samaa eikä eri mieltä minkään rajausta koskevan kysymyksen kanssa. Vaikka neljäsosa ryhmään sijoitetuista vastaajista vastasi, että ovat osittain samaa mieltä siitä, että rajausta asettaa lapset eriarvoiseen asemaan, merkittävä osa tästä ryhmästä oli kuitenkin sitä mieltä, että rajausta on ollut perustel-

tua (41,7 %) ja oikea päätös (25,0 %).

Varovaisiin vastustajiin kuului 27,0 prosenttia huoltajista. He vastasivat todennäköisimmin, että subjektiivisen oikeuden rajausta on ollut osittain väärä päätös tai ei väärä eikä oikea päätös. He ovat olleet tyypillisimmin sitä mieltä, että oikeuden rajausta asettaa lapset eriarvoiseen asemaan. He vastasivat todennäköisimmin, että ovat osittain sitä mieltä, että rajausta on leimaava. Toisaalta 16,0 prosenttia heistä vastasi, ettei ole väitteen kanssa samaa eikä eri mieltä. He olivat myös osittain eri mieltä sen kanssa, että rajausta olisi ollut perusteltu. Kuitenkin merkittävä osa tähän ryhmään kuuluvista vastasi, että eivät ole samaa eivätkä eri mieltä tai ovat osittain sitä mieltä, että rajausta on perusteltua.

Subjektiivisen oikeuden *rajauksen vastustajiin* sijoittui 15,0 prosenttia yksivuotiaiden huoltajista. He olivat todennäköisimmin sitä mieltä, että eduskunnan päätös rajata subjektiivista oikeutta oli väärä. He olivat vahvimmin sitä mieltä, että rajausta asettaisi lapset eriarvoiseen asemaan ja leimaisi perheitä. He eivät pitäneet rajausta perusteltuna.

Huoltajien taustatekijöiden yhteys asenneryhmiin

Taulukossa 4 on kuvattu, missä määrin huoltajien taustatekijät ovat yhteydessä subjektiivista oikeutta koskevista asenteista muodostettuihin latenteihin ryhmiin silloin, kun vakioidaan perheko-koonpano sekä koettu terveydentila. Luettavuuden vuoksi keskitymme kuvaamaan keskeisiä eroja eri asenneryhmien välillä. Kaikki ryhmien väliset vertailut on kuitenkin raportoitu taulukossa 4.

Sukupuolen ja iän yhteys asenneryhmiin kuulumiseen. Sekä sukupuoli että ikä olivat yhteydessä asenneryhmiin kuulumiseen. Naiset olivat useammin subjektiivisen oikeuden rajauksen kannattajia tai vastustajia kuin ambivalentteja. Naisilla oli siis todennäköisemmin miehiä selkeämpi kantaa subjektiivisen oikeuden rajauksen kysymyksiin.

Ikä oli yhteydessä asenneryhmiin kuulumiseen, joskin yhteys oli heikko. Rajauksen vastustajat olivat keskimäärin vanhempia kuin ambivalenttiin ryhmään kuuluvat vastaajat tai rajauksen varovaiset kannattajat.

Sosioekonomiseen statukseen ja elämäntilanteeseen liittyvien tekijöiden yhteys asenneryhmiin kuulumiseen. Perheen tulot olivat yhteydessä asenneryhmiin kuulumiseen siten, että mitä suuremmat tulot per-

Taulukko 4. Vanhempien taustatekijöiden yhteys subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuteen liittyviin asenneryhmiin multinomiaalisen logistisen regressioanalyysin avulla tarkasteltuna (N = 2 471). Tulokset raportoidaan vetosuhteiden ja 95 %:n luottamusvälien avulla. Kukin asenneryhmä toimi vuorollaan vertailuryhmänä, johon neljää muuta asenneryhmää verrattiin. Taulukossa raportoidaan kunkin kahden ryhmän välinen vertailu vain kertaalleen.

	Vastus- tajat (1)	Kannat- tajat (2)	Varovai- set kan- nattajat (3)	Varovai- set vas- tustajat (4)	Vastus- tajat (1)	Kannat- tajat (2)	Varovai- set kan- nattajat (3)	Vastus- tajat (1)	Kannat- tajat (2)	Vastus- tajat (1)
Vertailuryhmä:										
	Ambivalentit (5)				Varovaiset vastustajat (4)			Varovaiset kannat- tajat (3)		Kannat- tajat (2)
Sukupuoli (1 = nainen)	1,54*	1,66*	1,58*	1,33	0,84	1,24	1,19	0,98	1,05	0,93
Ikä vuosina	1,08*	1,01	1,01	1,03	1,02	0,98	0,98	1,07*	0,99	1,00*
Koulutustaso										
Ei peruskoulun jälkeistä tutkintoa	0,43*	0,73	0,51*	0,69	1,35	1,05	0,74	0,83	1,41	0,59
Ammatillinen koulutus	0,42*	1,07	0,72	0,61*	0,85	1,75*	1,17	0,58*	1,49	0,39*
Korkeakoulutut- kintoa	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Työsuhte (1 = on työsuhte)	0,93	1,45	1,53*	0,97	0,63*	1,60*	1,60*	0,61*	0,95	0,64*
Perheen tulot	1,00	1,20*	1,10	1,08	0,98	1,12*	1,02	0,90*	1,09	0,83*
Osallistuminen varhaiskasvatukseen										
(1 = kyllä)	1,21	0,90	1,11	1,14	1,02	0,79	0,98	1,09	0,81	1,34
Asuinkunta:										
Maaseutumainen	1,09	2,39	2,08	0,22	4,85	10,65*	9,29*	0,52	1,15	0,46
Taajaan asuttu	1,02*	1,27	1,55	0,36	3,45*	3,50	4,29	8,04*	0,82*	9,85*
Kaupunkimainena	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vakioitavat tekijät:										
Koettu terveys	1,21	1,27	1,50*	1,08	0,72*	1,17	1,39*	0,80	0,85	0,95
Mieliala	1,32*	0,89	0,93	1,06	1,14	0,84	0,87	1,43*	0,96	1,49*
Perhekokoonpano:										
Perhemuoto										
(1 = on puoliso)	1,35	1,20	1,66	1,77	1,07	0,68	0,94	0,81	0,72	1,13
Muut lapset										
(1 = on)	1,17	1,24	0,96	1,15	0,92	1,07	0,83	1,11	1,30	0,86

Huom. *Vertailuryhmä analyysissa. *Vetosuhde erosi tilastollisesti merkitsevästi arvosta 1 eli 95 %:n luottamusväli ei sisältänyt arvoa 1.

heellä oli, sitä todennäköisemmin huoltaja kuului rajauksen kannattajiin kuin ambivalentteihin tai rajauksen vastustajiin.

Myös vastaajan *koulutustausta* oli yhteydessä ryhmiin kuulumiseen. Mikäli vastaajalla ei ollut peruskoulun jälkeistä koulutusta, hän kuului todennäköisemmin ambivalentteihin kuin rajauksen vastustajiin tai rajauksen varovaisiin kannattajiin. Mikäli vastaajalla oli ammatillinen koulutus, hän kuului todennäköisemmin ambivalentteihin kuin rajauksen vastustajiin ja todennäköisemmin rajauksen kannattajiin kuin varovaisiin vastustajiin kuin vastustajiin.

Se, oliko vastaajalla voimassa oleva työsuhde, oli yhteydessä asenneryhmiin kuulumiseen. Mikäli vastaajalla oli voimassa oleva työsuhde, hän kuului pikemminkin rajauksen varovaisiin kannattajiin kuin ambivalentteihin tai kannattajiin kuin vastustajiin.

Lapsen osallistuminen varhaiskasvatuksen nyt tai lähitulevaisuudessa ei ollut yhteydessä asenneryhmiin kuulumiseen.

Asuinkunnan kuntatyyppin yhteys asenneryhmiin kuulumiseen. Asuinkunnan kuntatyyppillä oli yhteys asenneryhmiin kuulumiseen. Taajaan asutuissa kunnissa asuvat huoltajat olivat todennäköisimmin rajauksen vastustajia kuin mihinkään muuhun asenneryhmään kuuluvia. Maaseutumaaisessa kunnassa asuvat olivat kaupunkimaisissa kunnissa asuviin vastaajiin verrattuna todennäköisemmin rajauksen kannattajia kuin varovaisia vastustajia.

Pohdinta

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin yksivuotiaiden lasten huoltajien asenteita subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaukseen. Tarkastelumme paljasti, että yksivuotiaiden lasten huoltajat voidaan jakaa subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuteen liittyviltä asenteiltaan viiteen ryhmään. Asenteen suunta ja sen vahvuus olivat ryhmissä erilaisia. Huomionarvoista oli, että ambivalentteja oli vain vajaa viidennes vastaajista. Siten suurimmalla osalla vastaajista oli subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaukseen jokin mielipide. Useimmiten asenne oli varovainen – joko myönteinen tai kielteinen. On kuitenkin huomattava, että vastaajajoukkomme oli valikoitunutta: pääosin he olivat keskimääräistä suomalaista väestöä korkeammin koulutettua äitejä. Tästä syystä emme varmuudella tiedä, missä määrin samankaltaiset asenneryh-

mät olisivat nähtävillä koko väestöä tarkasteltaessa ja kuinka suuria eri asenneryhmät olisivat.

Subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajausta kannattivat vahvimmin töissä olevat, maaseutumaaisessa kunnassa asuvat ja äidit. Toisaalta varsinkin vähemmän koulutetuista ja pienituloisista vastaajista monella ei ole ollut vahvaa mielipidettä subjektiivisen oikeuden rajauksen kysymyksistä.

Yhteenvetona voidaan todeta, että sukupuoli ja ikä olivat yhteydessä asenteen voimakkuuteen siten, että äideillä oli isä selkeämpi asenne subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaukseen. Jo aiemmin esimerkiksi Salmi ja Närvi (2014) ovat todenneet, että äideillä näyttää olevan subjektiivisesta varhaiskasvatusoikeudesta isä varmempi kanta. Miksi äidit sitten ovat isä useammin subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaamisen kannalla? Kuten Salmi ja Närvi (2014) ovat arvelleet, äidit kenties seuraavat aktiivisemmin varhaiskasvatuksesta käytävää keskustelua, ja siitä syystä viimeaikainen julkinen keskustelu varhaiskasvatusoikeudesta on vaikuttanut juuri heihin. Niin ikään kulttuuriset käsitykset äidin roolista lapsen ensisijaisena hoitajana vaikuttanevat eniten juuri äitien asenteisiin (Närvi 2014).

Sosioekonominen asema taas oli yhteydessä asenteen suuntaan. Vastaajat, joiden perheen taloudellinen tilanne oli hyvä ja joilla oli voimassa oleva työsuhde, kannattivat subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajausta. Subjektiivista varhaiskasvatusoikeutta koskevat asenteet yksivuotiaiden lasten huoltajilla Suomessa eivät näin ollen ole täysin yhdenmukaisia niiden huomioiden kanssa, joita esimerkiksi Michaela Pfeifer (2009) on tehnyt julkisesti rahoitettuja ja tuotettuja palveluita koskevia asenteita selittävistä tekijöistä. Pfeiferin tutkimuksessa matalasti koulutetut ja työttömät pitivät valtion voimakasta roolia palveluiden tuottajina tärkeänä (2009). Sen sijaan tässä tutkimuksessa korkeasti koulutetut vastaajat kuuluivat todennäköisemmin rajauksen vastustajiin ja matalasti koulutetut kannattivat todennäköisimmin varhaiskasvatusoikeuden rajaamista. On mahdollista, että julkisen palvelun rooli nähdään yhä vahvana silloinkin, kun oikeus varhaiskasvatukseen rajoittuu 20 tuntiin viikossa. Tutkimuksemme ei kuitenkaan tue väitettä siitä, että korkeampi koulutustaso olisi yhteydessä heikompaan solidaarisuuteen kuten aiemman tutkimuksen perusteella (esim. Andreß & Heien 2001; Jaeger 2006) voisi olettaa.

Tämä tutkimus ei myöskään yksiselitteisesti

vahvista kirjallisuudessa esitettyä ajatusta yksilöstä oman edun maksimoijana (ks. Busemeyer & al. 2009). Salmen tutkimuksissa äidit ovat näyttäneet kannattavan subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden säilyttämistä yhtä usein riippumatta siitä, hoitivatko he lastaan kotona vai olivatko palanneet perhevapaalta työhön (Salmi 2007; Salmi & Närvi 2014). Tämä tutkimus vahvistaa muiden suomalaisten tutkimusten havaintoa siitä, että perheen lähitulevaisuuden suunnitelmat lasten hoidon ja varhaiskasvatuksen järjestämisen tavasta eivät selitä subjektiivista varhaiskasvatusoikeutta koskevia asenteita.

Vastaajan asuinkunnan kuntatyyppin yhteyttä pienten lasten huoltajien subjektiivista varhaiskasvatusoikeutta koskeviin asenteisiin ei ole tutkittu aiemmin. Tutkimuksemme perusteella näyttää siltä, että kuntatyyppillä on yhteys rajausta koskeviin asenteisiin pikkulapsiperheissä. Tuloksia tulkittaessa on kuitenkin huomattava, että kuntatyyppimuuttujan ryhmistä maaseutumaiset ja taajaan asutut kunnat olivat erityisen pieniä ja vertailuryhmänä toiminut kaupunkimaiset kunnat puolestaan hyvin suuri (96,1 % vastaajista). Onkin mahdollista, että erot ryhmien koossa ovat vaikuttaneet tuloksiin kahdella tavoin: joko hyvin pienetkin erot kuntatyyppien välillä tulevat tilastollisesti merkitseviksi kaupunkimaisten kuntien ryhmän suuren koon vuoksi tai sitten hyvin suurilta näyttävät erot kuntatyyppien välillä eivät saavuta tilastollista merkitsevyyttä, koska maaseutumaisien ja taajaan asuttujen kuntien luottamusvälit tulevat erityisen leveiksi näiden ryhmien pienen koon vuoksi. Tästä syystä tuloksiin on suhtauduttava varauksella. Voi kuitenkin olla, että asuinkuntaan liittyvät seikat tuottavat ajattelutapojen yh-

tenäisyyttä kunnan asukkaiden keskuudessa: lähipiirin näkemykset ja paikallinen julkinen keskustelu – se, miten varhaiskasvatuksen palvelujärjestelmästä paikallisesti puhutaan tai miten erilaisissa kunnissa varhaiskasvatuksen ja lastenhoidon palveluita järjestetään, kenties suuntaa ihmisten ajattelutapoja. Tämä vaatii kuitenkin jatkotutkimuksia.

Tehdyt päätökset ja saatavilla olevat palvelut näyttävät aiemman tutkimuksen valossa ohjaavan asenteita. Esimerkiksi maissa, joissa ei ole julkista päivähoido- tai varhaiskasvatusjärjestelmää, ihmiset ovat useammin sitä mieltä, että äitien kuuluu hoitaa lapset kotona (Ervasti & al. 2008). Kun tutkimukssamme tarkasteltuja subjektiiviseen varhaiskasvatusoikeuteen liittyviä asenteita verrataan aiempiin Suomessa tehtyihin subjektiiviseen päivähoido- ja varhaiskasvatusoikeuteen liittyviin asennemittauksiin, voidaan todeta, että subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajauksen kannatus on lisääntynyt erityisesti äitien keskuudessa. Kun vuonna 2001 rajausta kannatti 14 prosenttia kaksivuotiaiden lasten äideistä ja 11 prosenttia isistä, vuonna 2013 vastaavat luvut olivat 25 prosenttia ja 16 prosenttia (Salmi 2007; Salmi & Närvi 2014). Tässä tutkimuksessa havaittujen asenneluokkien yleisyyden valossa näyttää siltä, että asenteiden muutoksen suunta on edelleen sama, mutta kiihtyvää. Kaiken kaikkiaan rajauksen kannattajien määrä oli tutkimuksemme vastaajajoukossa 41,4 prosenttia. Kun otamme huomioon palveluiden tarjonnassa tapahtuneen muutoksen – voimaan tulleen subjektiivisen oikeuden rajauksen – asennemuutoksen kiihtyminen ei ole yllättävää.

Saapunut 19.3.2018
Hyväksytty 18.6.2018

KIRJALLISUUS

- Aalto, A.-M. & Aro, S. & Aro, A. & Mähönen, M.: Rand 36-item health survey 1.0. Suomenkielinen versio terveyteen liittyvän elämänlaadun kyselystä. *Aiheita* 2/1995. Helsinki: Stakes, 1995.
- Andref, H. J. & Heien, T.: Four worlds of welfare state attitudes? A comparison of Germany, Norway, and the United States. *European Sociological Review* 17 (2001): 4, 337–356.
- Anttonen, A.: Universalism and social policy: a Nordic-feminist reevaluation. *NORA: Nordic Journal of Women's Studies* 10 (2002): 2, 71–80.
- Asparouhov, T. & Muthén, B.: Auxiliary variables in mixture modeling: Three-step approaches using Mplus. *Structural Equation Modeling* 21 (2014), 329–341.
- Bussemeyer, M. R. & Goerres, A. & Weschle, S.: 'Demands for redistributive policies in an era of demographic aging: the rival pressures from age and income in 14 OECD countries', *Journal of European Social Policy* 19 (2009): 3, 195–212.
- Celeux, G. & Soromenho, G.: An entropy criterion for assessing the number of clusters in a mixture model. *Journal of Classification* 13 (1996), 195–212.
- Ervasti, H. & Fridberg, T. & Hjerm, M. & Kangas, O. & Ringdal, K.: The Nordic model. S. 1–21. Teoksessa Fridberg, T., Hjerm, M., & Ringdal, K. (toim.): *Nordic social attitudes in a European perspective*, 2008.
- Evans, M. D. R. & Kelley, J.: Attitudes towards child-care in Australia. *Australian Economic Review* 35 (2002): 2, 188–196.
- Goerres, A. & Tepe, M.: Doing it for the kids? The determinants of attitudes towards public childcare in unified Germany. *Journal of Social Policy* 41 (2012): 2, 349–372.
- Hietamäki, J. & Kuusiholma, J. & Räikkönen, E. & Alasuutari, M. & Lammi-Taskula, J. & Repo, K. & Karila, K. & Hautala, P. & Kuukka, A. & Paananen, M. & Eerola, P. & Ruutiainen, V.: *Varhaiskasvatus- ja lastenhoitoratkaisut yksivuotiaiden lasten perheissä*. CHILDCARE-kyselytutkimuksen 2016 perustulokset. Työpaperi 24/2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2017.
- Jaeger, M. M.: What makes people support public responsibility for welfare provision: Self-interest or political ideology? A longitudinal approach. *Acta Sociologica* 49 (2006): 3, 321–338.
- Karila, K. & Eerola, P. & Alasuutari, M. & Kuukka, A. & Siippainen, A.: Varhaiskasvatuksen järjestämisen puhekehyydet kunnissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82 (2017): 4, 392–403.
- Lazarsfeld, P. F. & Henry, N. W.: *Latent structure analysis*. Houghton Mifflin: Boston, 1968.
- Lo, Y. & Mendell, N. & Rubin, D.: Testing the number of components in a normal mixture. *Biometrika* 88 (2001), 767–778.
- Lundqvist, M. & Nyby, J. & Autto, J. & Nygård, M.: From universalism to selectivity? The background, discourses and ideas of recent early childhood education and care reforms in Finland. *Early Child Development and Care* 187 (2017): 10, 1543–1556.
- Marsh, H. & Ludtke, O. & Trautwein, U. & Morin, A.: Classical latent profile analysis of academic self-concept dimensions: Synergy of person- and variable-centered approaches to theoretical models of self-concept. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal* 16 (2009): 2, 191–225.
- Muthén, B. & Muthén, L. K.: Integrating person-centered and variable-centered analyses: Growth mixture modeling with latent trajectory classes. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research* 24 (2000), 882–891.
- Muthén, L. & Muthén, B.: *Mplus User's Guide*. Muthén & Muthén, Los Angeles, CA, 1998–2017.
- Nylund, K. L. & Asparouhov, T. & Muthén, B. O.: Deciding on the number of classes in latent class analysis and growth mixture modeling: A Monte Carlo simulation study. *Structural Equation Modeling* 14 (2007), 535–569.
- Närvi, J.: Äidit kotona ja työssä–perhevapaavallinnat, työtilanteet ja hoivaihanteet. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (2014): 5, 543–552.
- OECD: *Quality Matters in Early Childhood Education and Care*: Finland. Paris: OECD Publishing, 2012.
- Onnismaa, E. L.: *Lapsi, lapsuus ja perhe varhaiskasvatusasiakirjoissa 1967–1999*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2010.
- Onnismaa, E. L. & Paananen, M., & Lipponen, L.: *Varhaiskasvatusjärjestelmän polkuriippuvuukien jäljillä*. Kasvatus & Aika 8 (2014): 2.
- Paananen, M.: *Imaginaries of Early Childhood Education: Societal roles of early childhood education in an era of accountability*. Kasvatustieteellisen tiedekunnan tutkimuksia: 2. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2017.
- Penn, H.: Shaping the future: How human capital arguments about investment in early childhood are being (mis)used in poor countries. S. 49–65. Teoksessa Yelland, N. (toim.): *Contemporary perspectives on early childhood education*, 2010.
- Petras, H. & Masyn, K.: General growth mixture analysis with antecedents and consequences of change. S. 69–100. Teoksessa A. R. Piquero & D. Weisburd (toim.): *Handbook of quantitative criminology* New York, NY: Springer, 2010.
- Pfeifer, M.: Public opinion on state responsibility for minimum income protection: A comparison of 14 European countries. *Acta Sociologica* 52 (2009): 2, 117–134.
- Sainsbury, D.: The Scandinavian model and women's interests: the issues of universalism and corporatism. *Scandinavian Political Studies* 11 (1988): 4, 337–346.
- Salmi, M.: Pienten lasten vanhemmat haluavat säilyttää subjektiivisen päivähoito-oikeuden. *Yhteiskuntapolitiikka* 72 (2007): 2, 202–204.
- Salmi, M. & Närvi, J.: Perhepoliittiset uudistukset ja pienten lasten vanhempien mielipiteet. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (2014): 4, 413–423.
- Schwartz, G.: Estimating the dimension of a model. *The Annals of Statistics* 6 (1978), 461–464.
- Stewart, A. & Hays, R. & Ware, J.: The MOS short-

- form general health survey: Reliability and validity in a patient population. *Medical Care* 26 (1988), 724–735.
- Svallfors, S.: Contested welfare states. Welfare attitudes in Europe and beyond. Stanford: Stanford University Press, 2012.
- Yang, C.: Evaluating latent class analyses in qualitative phenotype identification. *Computational Statistics & Data Analysis* 50 (2006):1090–1104.
- Varhaiskasvatuslaki 36/2015.
- Väinälä, A.: Selvitys kotona olevien vanhempien lasten päivähoitotilanteesta, syyskuu 2004. Selvityshenkilön raportti. Työryhmämuistioita 16. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2004.
- Välimäki, A. L.: Päivittäin: lasten (päivä) hoitojärjestelyn muotoutuminen varhaiskasvun ympäristönä suomalaisessa yhteiskunnassa 1800- ja 1900-luvulla. Oulun yliopisto, 1998.

ENGLISH SUMMARY

Maiju Paananen & Eija Räikkönen & Kirsti Karila: Attitude profiles concerning restrictions on ECEC entitlement among parents of 1-year-old children (Yksivuotiaiden lasten huoltajien subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajaamiseen liittyvät asenteet ja niitä selittävät tekijät)

The Finnish government has restricted entitlement to early childhood education and care (ECEC) to 20 hours a week unless parents work or study full-time, or unless more frequent ECEC attendance is necessary for the child's development and learning. Municipalities are responsible for ECEC provision in Finland and can decide whether or not to provide for wider ECEC entitlement than prescribed by law. This issue has therefore given rise to some political debate at the municipal level. Earlier studies suggest there is growing support for this restriction (Salmi & Närvi, 2014). This study aimed to identify distinctive attitude profiles

concerning restrictions on ECEC entitlement and their antecedents among parents of 1-year-old children.

Five substantive classes were found: 1) strong opposers, 2) opposers, 3) unsure, 4) supporters and 5) strong supporters of restricted ECEC entitlement. Parents exhibiting a profile of a strong opposer or strong supporter were more likely to be female. Younger parents, parents with a better socio-economic status and parents living in rural areas were more likely to be supporters or strong supporters of the restrictions. Parents living in densely populated municipalities were more likely to be opposed to the restrictions. The family's current or planned future childcare arrangement did not differentiate the profiles.

Keywords: child care, early childhood education and care, attitudes, mixture modelling, restrictions to ECEC entitlement.